

БАЯНХОНГОР АЙМГИЙН
ӨЛЗИЙТ СУМЫН ИРГЭДИЙН ТӨЛӨӨЛӨГЧДИЙН ХУРЛЫН
ХУРАЛДААНЫ ТОГТООЛ

2022 оны 06 сарын 03 өдөр

Дугаар 08/25

Улаан-Уул

“Бэлчээр ашиглалтыг хариуцлагажуулах
журам” батлах тухай

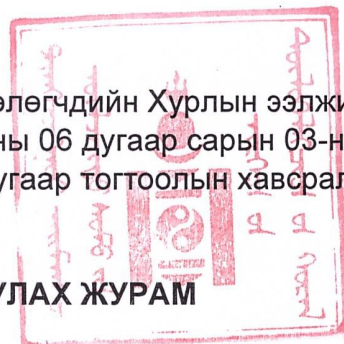
Монгол Улсын Засаг захиргаа, нутаг дэвсгэрийн нэгж түүний удирдлагын тухай хуулийн 20 дугаар зүйлийн 20.1.23, 35 дугаар зүйлийн 35.1.13, 48 дугаар зүйлийн 48.1, Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.6, Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулийн 17 дугаар зүйлийн 17.1.2 дахь тус тус үндэслэн сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит 8 дугаар хуралдаанаас ТОГТООХ нь;

1. “Бэлчээр ашиглалтыг хариуцлагажуулах журам”-ыг хавсралтаар баталсугай.
2. Бэлчээр ашиглалтын гэрээг байгуулж, журмын хэрэгжилтийг хангаж ажиллахыг сумын Засаг дарга (Т.Эрдэнэбат)-д даалгасугай.

ДАРГА С.ГОНГОР

Ёсчилсон 2022 оны 06 сарын 03 ны өдөр

Сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурлын ээлжит
8 дугаар хуралдааны 2022 оны 06 дугаар сарын 03-ны
өдрийн 08/25 дугаар тогтоолын хавсралт

БЭЛЧЭЭР АШИГЛАЛТЫГ ХАРИУЦЛАГАЖУУЛАХ ЖУРАМ

Нэг. Нийтлэг үндэслэл

1.1. Энэхүү журмын зорилго нь бэлчээр ашиглалтыг тухайн орон нутгийн бэлчээрийн экологийн чадавхид суурилсан аргачлалаар төлөвлөх, бэлчээрийг түүний нөөц, даацад нь тохируулан байгалийн жамаараа нөхөн сэргэх боломжийг бүрдүүлсэн төлөвлөгөөний дагуу улирлын хуваарьтайгаар, зүй зохистой ашиглаж, хамгаалах дадлыг төлөвшүүлэхтэй холбогдон нутгийн удирдлага, бэлчээр ашиглагчдын хооронд үүсэх харилцааг зохицуулахад оршино.

1.2. Газрын тухай хуулийн 50.1.1-т заасны дагуу бэлчээрийн төлөв байдал, чанарыг хадгалах, байгалийн аясаар болон хүний үйл ажиллагааны улмаас хөрсний үржил шим буурах, бэлчээрийн ургамлын бүрхэвч талхлагдах, хөрс элэгдэх, эвдрэх, хуурайших, намагжих, давсжих, бохирдох, хордохоос сэргийлэх арга хэмжээг хэрэгжүүлэхэд шаардагдах зардлын тодорхой хувийг бэлчээр ашиглагч-малчин хариуцна.

Хоёр. Бэлчээр ашиглалтыг төлөвлөх

2.1. Бэлчээр ашиглалтыг төлөвлөхдөө дараахь зарчмыг баримтална:

2.1.1. Бэлчээрийн экологийн чадавхид суурилах;

2.1.2. Бэлчээр ашиглагчдын тэгш оролцоог хангах.

2.2. Тухайн жилийн бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөө (цаашид “бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөө” гэх) нь дараахь шаардлагыг хангасан байна:

2.2.1. Бэлчээрийн төлөв байдал, чанарт хийсэн хяналт-шинжилгээ, үнэлгээний дүнд үндэслэсэн байх;

2.2.2. Бэлчээрийг улирлын хуваарьтайгаар ашиглах, сэлгэх, өнжөөх хуваарийг гаргасан байх;

2.2.3. Бэлчээрийг хамгаалах, байгалийн жамаараа нөхөн сэргэх боломжийг бүрдүүлсэн байх;

2.2.4. Бэлчээр дэх уст цэг, хужир мараа бүхий газрыг нийтээр ашиглах нөхцөлийг бүрдүүлсэн байх.

2.3. Газрын тухай хуулийн 52.2-т заасны дагуу тухайн жилийн бэлчээрийн гарц, иргэдийн саналыг харгалзан өвөлжөө, хаваржаа, тариалангийн талбайг малаас чөлөөлөх, мал оруулах хугацааг сумын Засаг дарга тогтооно.

2.4. Бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөний төслийг сумын газрын даамал боловсруулж холбогдох багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаар хэлэлцүүлэхээр хүргүүлнэ.

2.5. Бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөг багийн иргэдийн Нийтийн Хурлын саналыг тусган Газрын тухай хуулийн 20.1.2-т заасны дагуу сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хурал батална.

2.6. Сумын Засаг дарга бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөг үндэслэн бэлчээрийг Газрын тухай хуулийн 52.2-т заасны дагуу болзол, гэрээгээр малчдад хэсэг, бүлэг (цаашид “Бэлчээр ашиглалтын хэсэг” гэх)-ээр Хөрш айл ашиглуулах асуудлыг шийдвэрлэж, зохион байгуулна.

2.7. Бэлчээр ашиглалтын чиглэлээр үйл ажиллагаа явуулж байгаа гадаад улс, донор байгууллагын төсөл хэрэгжүүлэгч нэгж нь бэлчээр ашиглалтын жилийн төлөвлөгөөг боловсруулах, түүнийг хэрэгжүүлэхэд баг, сумын Засаг даргатай хамтран ажиллаж болно.

Гурав. Бэлчээрийн даац тооцох

3.1. Багийн Засаг дарга харъяалах багийн бэлчээрийн даацад үндэслэн дараахь тооцооллыг гаргаж жил бүрийн 09 дүгээр сарын 15-ны дотор багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаар хэлэлцүүлэн олонхийн саналаар батлан, сумын Засаг даргын Тамгын газарт хүргүүлнэ. Үүнд:

Өвөлжих, хаваржих малын тооны дээд хязгаар =	$\frac{\text{бэлчээрийн нийт ургацын хэмжээ}}{180 \text{ хоног} * 1,1 \text{ кг}}$
--	--

3.1.2. тухайн багийн малчин өрхийн нэг гишүүнд ногдох малын тоог дараахь аргачлалаар тогтоох:

малчин өрхийн нэг гишүүнд ногдох малын тоо =	$\frac{\text{Өвөлжих, хаваржих малын тооны дээд хязгаар}}{\text{багийн нийт иргэдийн тоо}}$
--	---

3.1.1. Газрын төлбөрийн тухай хуулийн 6.2-т заасан итгэлцүүрээр хонин толгойд шилжүүлж тухайн багийн бэлчээр нутагт өвөлжих, хаваржих малын тооны дээд хязгаарыг дараахь аргачлалаар тогтоох:

3.2. Тавиул малыг тухайн маллаж байгаа малчин өрхийн малын тоонд оруулж тооцно.

3.3. Энэ журмын 3.1-д заасан тооцоололд дараахь мэдээллийг хавсаргана:

Дөрөв. Бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэхэд төрийн байгууллагын хэрэгжүүлэх үйл ажиллагаа

4.1. Сумын Хөдөө аж ахуйн тасаг дараахь үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

4.1.1. Бэлчээр ашиглалтын хэсгийн гишүүн Хөрш айл -малчдад уламжлалт бэлчээр ашиглалт, бэлчээрийг зөв ашиглах мэдлэг олгох, доройтсон бэлчээрийг нөхөн сэргээх, сайжруулах талаар сургалт зохион байгуулах;

4.1.2. Багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас гаргасан саналыг харгалзан тухайн багийн бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авах;

4.1.3. Бэлчээрийн хөнөөлт мэрэгчид, хортон шавьжтай тэмцэх ажлыг малчдын оролцоотой зохион байгуулах;

4.1.4. Фото мониторингийн дүнд тулгуурлан тухайн жилд малын тоог бэлчээрийн даацад нийцүүлэхэд чиглэсэн сүргийн зохистой бүтэц, харьцаа, шилэн сонголт, чанар болон мал аж ахуйг үр ашигтай эрхлэн явуулах талаар зөвлөмж гаргах.

4.2.Тухайн баг, сумын саналыг үндэслэн фотомониторингийн цэгийн тоог нэмэгдүүлэх арга хэмжээ авах;

4.2.1. Сум, багийн түвшинд бэлчээрийн даацыг тогтоон, өвөлжиж, хаваржих боломжит малын тоог тодорхойлсон дүнгийн хамт жил бүрийн 09 дүгээр сарын 10-наас 20-ны дотор аймаг, сум, багийн Засаг даргад хүргүүлэх;

4.3. Газрын даамал дараахь үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

4.3.1. Сумын нийт бэлчээрийн хэмжээ, байршлыг газрын нэгдмэл сангийн бусад ангиллын газартай давхцуулахгүйгээр зураглан мэдээллийн санд оруулах;

4.3.2. Газрын тухай хуулийн 58.5-д заасны дагуу бэлчээр, хадлангийн газрын төлөв байдал, чанарын хянан баталгааг 5 жил тутамд мэргэжлийн байгууллагаар хийлгэх талаар санал өгөх;

4.3.3. Бэлчээр ашиглалтын гэрээ байгуулахад шаардагдах хавсралт, зурган мэдээлэл гаргах, бэлчээр ашиглалтын гэрээг газрын мэдээллийн нэгдсэн санд бүртгэх, гэрээний хэрэгжилтийн байдалд хяналт-шинжилгээ, үнэлгээ хийж сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд тайлагнах;

4.3.4. Өвөлжөө, хаваржаа, худаг, уст цэгийн байршлыг тогтоож мэдээллийн сан үүсгэх, тогтмол шинэчлэх;

4.3.5. сумын хилийн маргаантай байгаа асуудлыг судлан шийдвэрлүүлэх санал боловсруулан холбогдох байгууллагад хүргүүлэх;

4.3.6. Бэлчээр ашиглагчдын хэсгийн улирлын бэлчээр бүр дээр фотомониторингийн цэг байгуулж жил бүрийн 8 дугаар сард багтаан ашиглалтын үр нөлөөг хянах фотомониторингийн мэдээлэл цуглуулах, мэдээлэл боловсруулж

улсын хэмжээний нэгдсэн санд оруулах, шийдвэр гаргагчид болон малчдыг мэдээллээр хангах.

4.4. Багийн иргэдийн Нийтийн Хурал дараахь үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

4.4.1. энэ журам, тухайн жилийн бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөө, тайланг хэлэлцэх;

4.4.2. Бэлчээрийн сан бүрдүүлэлт, зарцуулалтын байдалд хяналт тавих.

4.4.3. Жил бүрийн 05 дугаар сарын 01-ний дотор хуралдаж өмнөх жилийн бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөө, гэрээний хэрэгжилтийг хэлэлцэн, дараа жил хийх ажлыг төлөвлөх;

4.5. Сумын Засаг дарга дараахь үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

4.5.1. Сумын бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг зохион байгуулах, тайлагнах;

4.5.2. Сумын бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөг үндэслэн Газрын тухай хуулийн 52 дугаар зүйлийн 52.2-т заасны дагуу Бэлчээр ашиглалтын хэсэг, Хөрш айл бэлчээрийг болзол, гэрээгээр ашиглуулах, гэрээний хэрэгжилтийг дүгнэж, хариуцлага, үр дүнг тооцож ажиллах;

4.5.3. Багийн Засаг даргын ажлыг үнэлэхдээ тухайн жилийн бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөө болон энэ журмын хэрэгжилтийн үр дүнд үндэслэх;

4.5.4. Гол, горхи, булаг, шандны эх ундаргыг хамгаалах, малчид 1 хүртэл га бэлчээрийг хашиж хамгаалж болно;

4.5.5. Сумын бэлчээрийн даац хүрэлцээтэй жил өөр аймаг, сумын нутгаас отроор өвөлжиж, хаваржих малыг оруулахдаа малчин өрхтэй байгуулсан гэрээгээр, Малын тоо толгойн албан татварын тухай хуулийн 6.1-д заасан татварын дээд хэмжээгээр тооцож төлбөрийг авч бэлчээр нутгийг зааж өгөн нэвтрүүлэх;

4.5.6. Газрын тухай хуулийн 52.8-д заасныг баримтлан гантай, эсхүл өвөлжилт хүндэрсэн багаас бэлчээрийн даац хүрэлцээтэй багийн нутаг дэвсгэрт айл өрх, мал сүргийг тухайн багийн Засаг даргатай зөвшилцөн оруулах шийдвэр гаргах;

4.6. Багийн Засаг дарга дараахь үйл ажиллагааг хэрэгжүүлнэ:

4.6.1. Багийн тухайн жилийн бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөг багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаар хэлэлцүүлэх, төлөвлөгөөний хэрэгжилтийг зохион байгуулах, тайлагнах;

4.6.2. Энэ журам, тухайн жилийн бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөө, бэлчээр ашиглах хэсэг, Хөрш айлтай байгуулсан бэлчээр ашиглалтын гэрээний хэрэгжилтийг хянах;

4.6.3. Бэлчээр ашиглалтын гэрээнд заасны дагуу энэ журмын 1.2-т заасан зардлыг хурааж, энэ журмын 6.1-д заасан Бэлчээрийн сан (цаашид “Бэлчээрийн сан” гэх)-д төвлөрүүлэх;

4.6.4. Тухайн жилд Бэлчээрийн санд хуримтлагдсан хөрөнгөөр санхүүжүүлэхээр багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаас шийдвэрлэсэн ажлыг хэрэгжүүлэх.

Тав. Бэлчээрийг ашиглуулах

5.1. Иргэний хуулийн 481.1-т заасан бүртгэгдээгүй холбоо, нөхөрлөл буюу Бэлчээр ашиглалтын хэсэг, Хөрш айлын зохион байгуулалтад орсон малчдад сумын Засаг дарга бэлчээрийг Газрын тухай хуулийн 52.2-т заасны дагуу болзол, гэрээ (цаашид “бэлчээр ашиглалтын гэрээ” гэх)-гээр ашиглуулна.

5.2. Бэлчээр ашиглалтын хэсэг, Хөрш айл түүний гишүүн малчин дараахь эрхийг эдэлнэ:

5.2.1. Бэлчээр ашиглалтын жилийн төлөвлөгөө боловсруулахад оролцох;

5.2.2. Бэлчээрийн сангийн хөрөнгөөр хэрэгжүүлэх арга хэмжээний талаар санал гаргах, уг арга хэмжээний явц, гүйцэтгэлд болон сангийн зарцуулалтын байдалд хяналт тавих;

5.2.3. тухайн баг, сумын нутаг дэвсгэрийн 50-аас доошгүй хувь нь гантай байсан нь тогтоогдсон нөхцөлд нийт малчин өрхийг бэлчээр ашиглалтын татвараас чөлөөлнө;

5.2.4 Дор дурдсан тохиолдолд малчин өрх, түүний мал бэлчээр ашиглалтын гэрээнд заасан малын тоог бэлчээрийн даацад тохируулах зохицуулалтад хамрагдахгүй байх:

5.3 Бэлчээр ашиглалтын хэсэг, Хөрш айл түүний гишүүн малчин бэлчээр ашиглахтай холбогдсон дараахь үүргийг хүлээнэ:

5.3.1. Бэлчээрийг өнжөөж, чөлөөлөх, сэлгэх, отор нүүдэл хийх талаар гаргасан Засаг даргын шийдвэрийг дагаж биелүүлэх;

5.3.2. Бэлчээр ашиглалтын гэрээнд заасны дагуу бэлчээрийн даацад тохирсон малыг өсгөн үржүүлэх;

5.3.3. Бэлчээр ашиглалтын гэрээгээр тохирсны дагуу энэ журмын 1.2-т заасан зардлыг тухайн оны 6 дугаар сарын 01-ны өдрийн дотор төлж барагдуулах;

5.3.4. Өөр баг, сум, аймгаас дур мэдэн айл өрх, мал сүрэг оруулж ирэхгүй байх;

5.3.5. Өөр аймаг сумын малчдад өвөлжөө, хаваржаа, хонд бууцыг дамжуулан ашиглуулахгүй байх;

5.3.6. Гэрээгээр ашиглаж байгаа бэлчээрт байгаа малын сэг, зэм, хог хаягдлыг цэвэрлэх;

5.3.7. Малаас чөлөөлсөн өвөлжөө, хаваржааны бэлчээрт заасан хугацаанд мал оруулахгүй байх;

5.3.8. Бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөнд тусгасан бэлчээр ашиглалтын улирлын хуваарьт бэлчээрээс өөр бэлчээрт дур мэдэн нутаглахгүй байх;

5.3.9. Бэлчээрт хог хаягдал, хортой зүйлс, шавхай бууц, сэг зэмээр хашаа хороо, өтөг бууц, бэлчээр, усны эх үүсвэрийг бохирдуулахгүй байх;

5.3.10. Зуслан намаржаа болон бэлчээр ашиглалтын төлөвлөгөөнд тусгаснаас өөр газар дур мэдэн өвөлжөө, хаваржаа барихгүй байх;

5.3.11. Бэлчээрийн даацаас илүү гарсан малыг тухайн жилийн мал тооллого хүртэлх хугацаанд зах зээлд борлуулах, цөөн тооны мал бүхий малчин өрхөд хөлсөөр маллуулан дэмжих, бэлчээрийн даац бүхий өөр аймаг сумдын нутагт отроор явах;

5.3.12 Нийтээр ашиглах нөөц бэлчээр бүхий уст цэгийг малчид дундын хэрэгцээнд ашиглана.

Зургаа. Бэлчээрийн сан

6.1. Малын тоо толгойн албан татварыг сумын ИТХ-аас тогтоосны дагуу төвлөрүүлэх ажлыг хийж хэрэгжүүлнэ.

6.2. Энэ журмын 4.5.5-д заасны дагуу өөр аймаг, сумын нутгаас оруулсан малын хонин толгой тутамд гэрээгээр тохирсон мөнгөн төлбөр;

6.3 хандив, тусламж, бусад эх үүсвэр.

6.4. Бэлчээрийн сангийн хөрөнгийг дараахь үйл ажиллагаанд зарцуулна:

6.4.1. Доройтсон, хэт доройтсон бэлчээрийг нөхөн сэргээхэд чиглэсэн үйл ажиллагаа (бусад малчдыг эрх ашгийг хөндөхгүйгээр);

6.4.2. Ашиглагдахгүй бэлчээрийг ашиглах зорилгоор хөв, цөөрөм, бэлчээрийн усан хангамжийг нэмэгдүүлэх;

6.4.3. Багийн хэмжээнд ашиглах хадлан тэжээлийн талбай бий болгох;

6.4.4. Бэлчээрийн хортон мэрэгчидтэй тэмцэх;

6.4.5. Бэлчээр дэх уст цэг, хужир мараа бүхий нийтээр ашиглах бэлчээрт мод, бут, сөөг тариалах,

6.4.6 Мал эмнэлэг, малын үүлдэр угсаа ашиг шимийг сайжируулах

Долоо. Маргаан шийдвэрлэх, хохирол нөхөн төлүүлэх

7.1. Бэлчээр ашиглах асуудлаар гарсан аливаа маргааныг Газрын тухай хуулийн 52.10-т заасны дагуу багийн иргэдийн Нийтийн Хурлаар хэлэлцэж зохицуулна. Эс тохиролцсон тохиолдолд сумын Засаг дарга шийдвэрлэнэ.

7.2. Бэлчээрт учирсан хохирлыг нөхөн төлөх асуудлыг Байгаль орчныг хамгаалах тухай хуулиар зохицуулна.

Найм. Хариуцлага хүлээлгэх, өөрчлөлт оруулах

8.1. Энэхүү журмыг зөрчсөн тохиолдолд Монгол Улсын Зөрчлийн тухай хуулийн 8.6 дах заалтыг үндэслэн хариуцлага хүлээлгэнэ.

8.2. Багийн иргэдийн нийтийн хурлаас дэмжигдсэн саналыг сумын иргэдийн Төлөөлөгчдийн Хуралд Засаг дарга хэлэлцүүлж өөрчлөлт оруулна.

---oOo---